

ปัจจัยและกระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืนของประชาชน

และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด

THE PROCESS OF COMMUNITY DEVELOPMENT FOR THE

SUSTAINABILITY OF THE PUBLIC AND LOCAL

GOVERNMENTS IN ROI-ET PROVINCE

สุทธิพันธ์ อรัญญวาส¹,

อภิขญา พรรณศรี² และ เยาวนิตย์ อรัญญวาส³

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{1,2,3}

Sutthiphan Arunyawat¹,

Aphichaya Phanse² and Yoawanit Arunyawat³

Mahachulalongkornrajavidyalaya university, RoiEt Buddhist College^{1,2,3}

Corresponding Author; E-mail: a.sutthiphan@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืนของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด 2) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืนของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด 3) ศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืนของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด ดำเนินการด้วยระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

* ได้รับบทความ: 9 พฤษภาคม 2563; แก้ไขบทความ: 29 ธันวาคม 2563; ตอรับตีพิมพ์: 30 ธันวาคม 2563

Received: May 9, 2020; Revised: December 29, 2020; Accepted: December 30, 2020

เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 35 รูป/คน

ผลการวิจัย พบว่า

1. ปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืนของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถ 2) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของประชาชน 3) การบริหารจัดการ 4) การเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน 5) ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน และ 6) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน

2. บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืนของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในชุมชนอย่างมาก เนื่องจากประชาชนในเขตพื้นที่นี้ทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ วัฒนธรรมชุมชนขนบธรรมเนียม ประเพณีต่างๆ จึงยึดถือปฏิบัติตามแนวพระพุทธศาสนา พระสงฆ์จึงเข้าไปเกี่ยวข้องและมีบทบาทในวิถีชีวิตของชุมชน ดังนั้นบทบาทของพระสงฆ์จึงกลายเป็นผู้นำชุมชนโดยธรรมชาติ นอกจากด้านพิธีการทางสงฆ์ตามวิถีชีวิตของชุมชนแล้ว พระสงฆ์ยังมีบทบาทเข้าไปเกี่ยวข้องในกิจกรรมด้านอื่นๆ ของชุมชน เช่น การพัฒนาสาธารณะประโยชน์ที่ชุมชนใช้ร่วมกัน บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนโดดเด่น ได้แก่ การเผยแผ่ และการสาธารณะสงเคราะห์

3. กระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืนของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน พร้อมทั้งทำความเข้าใจให้รู้จักพึ่งตนเอง สร้างจิตสำนึกให้รู้จักคุณค่าของการมีชีวิตที่ดี รู้จักคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน โดยการหาวิธีการแก้ปัญหาและการกำหนดทิศทางข้างหน้าของชุมชน เพื่อสามารถนำมาปรับใช้และเป็นพื้นฐานให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นต่อไป และสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีเป้าหมาย คือ ชุมชนต้องสร้างกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ ขึ้นมาจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) การประชุม เพื่อปรึกษาหารือมีข้อตกลงร่วมกัน 2) การกำหนดนโยบายการพัฒนาหรือการวางแผนงานพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน 3) นำนโยบายไปสร้างกระบวนการพัฒนาและดำเนินการ

และ 4) ประเมินผลหรือการตรวจสอบโดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ : ปัจจัยการพัฒนา; การพัฒนาชุมชน

Abstract

The objective of this research is 1) to study the supporting factors for community development for the sustainability of the people and the local government organization in Roi Et Province 2) to study the role of the monks in the development of the community for the sustainability of the people and the local government organizations in 3) to study the community development process for the sustainability of the people and local administrative organizations Roi Et Province Conducted with a qualitative research methodology. Data were collected from 35 target groups, including villagers, community leaders, clergy and experts.

The result of the research shows that

1. Supporting factors for community development for the sustainability of the people and local government organizations in Roi Et Province, including. 1) knowledgeable and capable community leaders. 2) participation in public activities. 3) management. 4) management Shared knowledge of the community. 5) local knowledge and community culture, and 6) support from government agencies and private organizations.

2. The role of monks in community development for the sustainability of the people and the local government organizations Localities in Roi Et Province found that monks play a significant role in the community. Because all people in this area are Buddhists. Culture, community, customs and traditions therefore adhere to Buddhism. The monks are involved and have a role in the way of life of the community. Therefore, the role of monks becomes

natural community leaders. In addition to the Buddhist ritual according to the way of life of the community Monks are also involved in other community activities, such as public development, community benefits. The roles of monks in the development of prominent communities include propagation and public welfare.

3. The process of community development for sustainability of people and local government organizations in Roi Et Province found that the creation of learning process to create knowledge Correct understanding of community development. As well as understanding to be familiar with oneself Create awareness to know the value of living a right life Know the value of the environment and natural resources. Emphasize the participation of community members By finding solutions to problems and determining the direction ahead of the community In order to be able to adapt and be the foundation for further learning And strengthen the community. The goal is that the community must create various development activities through the participation of community members. The procedures are as follows: 1) Consultation meeting with mutual agreement 2) Defining development policy or community development planning 3) Implementing the policy to develop and implement the process and 4) Evaluation or inspected by people in the community to participate as a committee with the relevant agencies.

Keywords: Development Factors; Community Development

บทนำ

สถานการณ์โลกยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สังคมสามารถเชื่อมโยงกันได้ทั่วโลกความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ มีความสลับซับซ้อนหลายมิติ โครงสร้างเศรษฐกิจ โครงสร้างสังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นวิทยาศาสตร์ ความเป็นอุตสาหกรรมมากขึ้น ประเทศไทยต้องเผชิญและรับผลกระทบจากบริบทการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอกที่สำคัญ ได้แก่ กระแสโลกาภิวัตน์ การเคลื่อนย้าย

คนโดยเสรี การเปิดเสรีทางการค้า การรวมกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศ จะส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย ขณะที่กระแสโลกที่เปลี่ยนจากยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge Base Society) ไปสู่สังคมยุคหลังฐานความรู้ (Post Knowledge Base) นั้นจะส่งผลให้ประเทศไทยต้องเร่งรีบพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากกระแสดังกล่าวมีความต้องการทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นผู้มีความรู้และทักษะหลายอย่าง สามารถทำงานได้หลากหลาย มีคุณธรรมและมีจิตสำนึกสาธารณะ นอกจากนี้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและสารสนเทศ การขยายตัวของเมืองและการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อวัฒนธรรม ค่านิยม วิถีการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ รวมถึงปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนของท้องถิ่นนั้นๆ โดยเริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนและประเทศ

จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เป็นไปอย่างรวดเร็วทั้งด้านบวกและลบ มนุษยชาติควรที่จะสร้างความตระหนักในการปฏิบัติตนและสร้างความเข้าใจถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงไปของโลกภายนอก ที่ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต อันได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ 2) การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างประชากรของโลก 3) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคกลุ่มใหม่ 4) ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) แนวโน้มการวางระเบียบกฎหมายและการเรียกร้องเพื่อปกป้องผลประโยชน์ระหว่างชาติ ซึ่งหากขาดการบูรณาการแล้วอนาคตของมนุษยชาติจะดำรงชีวิตอยู่รอดในระยะยาวไม่ได้ ประกอบกับความเสื่อมโทรมและสูญเสียทางทรัพยากรธรรมชาติที่มากขึ้น การดำเนินการเพื่อที่จะรักษาและป้องกันสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติไว้จึงได้เกิดขึ้น สำหรับประเทศไทยได้ยึดแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางปฏิบัติและการดำรงชีวิตตาม พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) และนอกจากนั้นถ้าประเทศไทยสามารถนำมิติของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในบริบทของสังคมไทย ชุมชนหรือท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นทุนเดิมที่สำคัญในการเสริมสร้างวิถีชีวิตที่ดีงามของคนในท้องถิ่นนั้นๆ และสังคมไทยมาช้านาน มาอนุรักษ์และฟื้นฟูพัฒนาต่อยอดเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงของทุนทางสังคมกับการพัฒนาทุนมนุษย์ และนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมแล้ว ก็จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและสังคมให้มีความสุข โดยทรัพยากรมนุษย์มีศักยภาพและขีดความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถปรับตัวและรู้เท่าทันต่อการ

เปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต ประเทศชาติก็มีความสมดุลและยั่งยืน

ภายใต้ทิศทางการพัฒนาประเทศเพื่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมก่อให้เกิดปัญหาต่อทรัพยากรสาธารณะที่มีชุมชนในท้องถิ่นต่างๆ พึ่งพาจัดการทรัพยากรตามวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อดำรงชีพ รัฐร่วมกับกลุ่มทุนสร้างความมั่งคั่งจากทรัพยากรโดยการพัฒนา ในขณะที่ชุมชนท้องถิ่นต้องสูญเสียทรัพยากรซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพของคนในชุมชนและยังส่งผลถึงวัฒนธรรมของชุมชนเกิดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคมขึ้น (กฤษฎา บุญชัย, 2546) ซึ่งแนวคิดหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืนคือ การพัฒนาจะต้องเกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน และการพัฒนาจะต้องเกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจกับวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน องค์ประกอบของความยั่งยืนแบ่งเป็น 3 มิติ ได้แก่ มิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม และมิติทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการพัฒนาที่ยั่งยืนควรเป็นการผสมผสานการพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคม และระบบนิเวศน์เข้าไว้ด้วยกันอย่างสมดุล โดยไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551)

จากปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าวข้างต้นจึงสมควรที่จะทำการวิจัยปัจจัยและกระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืนของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติของชุมชนวิถีพุทธควบคู่ไปกับการพัฒนา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืนของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืนของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืนของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

ดำเนินการโดยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กำหนดกรอบเนื้อหาการวิจัย ดังนี้ 1) ปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืน 2) บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืน และ 3) กระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืน

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ประชาชน ผู้นำชุมชน นักวิชาการ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนการพัฒนาและพระสงฆ์ จำนวน 35 รูป/คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ลักษณะเครื่องมือ

เป็นชุดข้อคำถามใช้สำหรับการสัมภาษณ์และการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work shop) ประกอบด้วยข้อคำถามตามประเด็นหลักของวัตถุประสงค์การวิจัยและสอดคล้องกับนิยามศัพท์เฉพาะของการวิจัย

3.2 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ดำเนินการโดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน แนวคิดด้านธรรมณูญตาบล แนวคิดด้านยุทธศาสตร์และกระบวนการขับเคลื่อน หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมากำหนดนิยามศัพท์เฉพาะ เลือกประเด็นสำคัญจากนิยามศัพท์เฉพาะมาเขียนเป็นข้อคำถาม แล้วนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบพิจารณาให้คำแนะนำ และปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (In-depth interviews) และการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) นำมาจัดหมวดหมู่ แล้วแปลความ ตีความ แล้วนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) ในการอธิบายปัจจัยและกระบวนการพัฒนา

ชุมชนเพื่อความยั่งยืนของประชาชนและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด ตาม
วัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืนของประชาชนและองค์การ
ปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด

1) ด้านผู้นำชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถ ผู้นำเป็นสิ่งที่สำคัญในการ
พัฒนาชุมชน ผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้มีคุณลักษณะที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่องานของชุมชน ต้อง
เป็นผู้นำที่มีความรู้มากกว่าคนอื่น ได้รับความเคารพนับถือ เป็นที่พึ่งของคนอื่นเมื่อมีปัญหา
อีกทั้งเป็นผู้พิจารณาทำความเข้าใจสิ่งแปลกใหม่เข้าใจง่าย และยอมรับนำไป ปฏิบัติ จะส่งผล
ทำให้ระดับความเข้มแข็งของชุมชนสูงขึ้นไปด้วย

2) ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของประชาชน โดยเริ่มแต่การเปิดโอกาส
ให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทส่วนร่วมในการกำหนดแผนพัฒนา การสร้างความเข้าใจกับชุมชนใน
การที่จะดำเนินการตามแผนงานหรือโครงการต่างๆ

3) ด้านการบริหารจัดการชุมชน โดยยึดหลักตามพระราชบัญญัติกำหนด
แผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 หมวด 2
การกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะ

4) ด้านการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน การจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นรากฐาน
และเป็นพลังในการส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน ทั้งนี้ชุมชนได้การเรียนรู้ร่วมกัน
ในการแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ และชุมชนได้ร่วมกันกำหนดแนวทาง
พัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง

5) ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน มีการสืบทอดภูมิปัญญา
ท้องถิ่นวัฒนธรรมชุมชน ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมให้แก่สมาชิกรุ่นใหม่ ๆ อย่าง
ต่อเนื่อง

6) ด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน ความร่วมมือ
ระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ เป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการเป็นกลไกสร้างความเข้มแข็ง สามารถบริ
หารจัดการท้องถิ่นของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นยุทธศาสตร์นำทางในการ
ปฏิบัติการ

2. บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืนของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด สรุปได้ดังนี้

2.1 บทบาทของคณะสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน

บทบาทของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติการปกครองของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งมีบทบาทแบ่งออกเป็น 6 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณะสงเคราะห์ ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนมีอยู่ 2 ด้าน คือ ด้านการเผยแผ่ และด้านสาธารณะสงเคราะห์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1.1 บทบาทด้านการเผยแผ่

บทบาทด้านการเผยแผ่ที่เป็นปกติจนประชาชนมองเป็นวิถีชีวิตหรือเป็นกิจวัตรของพระสงฆ์ ก็คือการแสดงธรรมในวันพระ ในเทศกาลวันสำคัญ พระสงฆ์ได้โอกาสในการแสดงธรรมการเผยแผ่ธรรมอยู่เป็นปกติ และในรูปแบบที่ไม่เป็นรูปแบบ กล่าวคืออาจจะใช้วิธีการพูดคุยสนทนาในโอกาสพบปะ จะเป็นการเผยแผ่โดยไม่เป็นกิจลักษณะ แต่ก็แฝงด้วยให้ข้อคิดทางธรรม หรือในโอกาสที่ประชาชนมาทำบุญวันเกิดแล้วขอพรจากพระสงฆ์ มาถวายสังฆทานแล้วพระสงฆ์ก็ให้พร ในช่วงเวลาสั้นๆ เป็นการสอนโดยที่ผู้รับไม่รู้ตัวถูกสอน แต่ได้ซึมซับเอาคำสอน เอาคติธรรม ได้เกิดการเรียนรู้พระธรรมคำสอน หากพระสงฆ์สำนึกตระหนักในบทบาทเหล่านี้อย่างจริงจัง พระสงฆ์จะมีโอกาสในการเผยแผ่ธรรมและได้เข้าถึงประชาชนโดยไม่ยากเลย และไม่ต้องรอเทศกาลสำคัญใดๆ ทั้งสิ้น ในความเห็นส่วนตัวแล้ว รูปแบบโอกาสใดไม่สำคัญ แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ผู้ฟังเกิดการเรียนรู้ (Learning) จุดที่ต้องการคือให้ผู้ฟังได้เกิดการเรียนรู้จะให้ใครเป็นศูนย์กลางก็แล้วแต่อยากจะกล่าวด้วยว่าขอให้การเรียนรู้เป็นศูนย์กลาง (Learning Center) อันเป็นจุดที่ต้องการให้เกิดกับผู้ฟัง ที่จะเปลี่ยนเป็นจุดเปลี่ยนแห่งพฤติกรรมของคนว่าจะเปลี่ยนไปในทิศทางใด ให้เขาเรียนรู้ในด้านใด บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน มีดังนี้

- (1) ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว
- (2) แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี งดเว้นอบายมุข 6
- (3) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดีด้วยน้ำใจอันงามโดยยึดถือหลัก

(4) ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ไม่เคยฟัง คือ สอนให้รู้จักแยกแยะมิตรแท้ มิตรเทียม ให้คบบัณฑิตเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีพ

(5) ชี้แจงอธิบายทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ในสิ่งที่สืบทอดเล่าเรียน มาแล้ว เช่น การแสวงหาทรัพย์โดยวิธีสุจริต การรู้จักรักษาทรัพย์ และการดำรงชีวิตตาม ฐานะ

(6) บอกทางสวรรค์ให้ คือ การแนะนำวิธีครองตน ครองคน ครองงาน หรือ วิธีครองชีวิตให้ได้รับผลดีมีความสุข

2.1.2 บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์

บทบาทของพระสงฆ์ในด้านสาธารณสงเคราะห์ เรายังเห็นได้ชัดเจนว่า พระสงฆ์ที่มีบารมี มีเอกลาภมาก ๆ ท่านไม่ได้เก็บไว้เพียงตัวท่านเอง หากแต่ได้ช่วยสร้าง โรงพยาบาล ศาลาที่ประชุม ศาลาพักผ่อน ทำบ่อน้ำ ทำสะพาน ฯลฯ หากมองลึกลงไปถึง การพัฒนาในด้านจิตใจ พระสงฆ์ได้พัฒนาจิตใจของคนในชุมชน จากคนที่ติดยาเสพติดให้เลิก จากที่เคยติดเหล้าให้เลิกเหล้า จากที่เคยติดการพนันให้เลิกจากการพนัน จากที่เคยลุ่มหลงใน ไสยศาสตร์ที่เคยมกมายให้รู้ใช้สติปัญญา จากความเห็นผิด (มิจฉาทิฐิ) ให้มีความเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) พระสงฆ์พัฒนาจิตใจของคนในชุมชนให้ขยันหมั่นเพียรในการทำมาหาเลี้ยงชีพ บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ อีกด้านหนึ่งของพระสงฆ์ คือ การก่อสร้างและการพัฒนาศาสนวัตถุ

3. กระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืนของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด

กระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืนของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของภาครัฐและชุมชน เพื่อการพัฒนา ซึ่งได้แก่การพัฒนาคน สิ่งแวดล้อม อาชีพ และวัฒนธรรม รายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การพัฒนา “คน”

เมื่อคนอยู่ร่วมกัน ย่อมเกิดปัญหาหลายอย่างตามมา ถ้าชุมชนต้องการอยู่ร่วมกันโดยไม่เกิดปัญหา และอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ต้องมีหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาบูรณาการเป็นหลักปฏิบัติร่วมกัน เช่น สังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน: การเสียสละหรือการเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน ปิยวาจา: การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่ประโยชน์และเหมาะสมกับกาลเทศะ อตถจริยา: การสงเคราะห์

ปีที่ 7 ฉบับที่ 4 ประจำเดือนตุลาคม – ธันวาคม 2563

ทุกชนิดหรือ การปฏิบัติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น สมานัตตา: การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอตั้นเสมอปลาย และ พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา: ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข กรุณา : ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ มุทิตา : ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี อุเบกขา : การรู้จักวางเฉย

2) การพัฒนา “สิ่งแวดล้อม”

สิ่งแวดล้อม คือ ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ ขยะมูลฝอย, มลภาวะอากาศ, ภูมิประเทศ วิธีการแก้ปัญหาโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมมือ กันทั้งสามฝ่าย ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อแก้ไขและจัดการสภาพแวดล้อมในชุมชนให้มีความปลอดภัยและถูกสุขอนามัย

3) การพัฒนา “อาชีพ”

การพัฒนาอาชีพของคนในชุมชนด้วยหลัก สัมมาอาชีพะ(ศีล) คือการดำรงชีพถูกต้อง ไม่เป็นโทษต่อตนเอง และผู้อื่น โดยอาศัยวัดเป็นศูนย์กลางในกระบวนการพัฒนาอาชีพในชุมชนให้ยั่งยืน

4) การพัฒนา “วัฒนธรรม”

การพัฒนาวัฒนธรรมของคนในชุมชน โดยใช้หลักสัมมาสังกัปปะ คือใช้ปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรองแต่ละวัฒนธรรม ว่าวัฒนธรรมใดอันดีงามนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองของชุมชน วัฒนธรรมนั้นควรจะอนุรักษ์และสืบทอดต่อไปยังอนุชนรุ่นหลัง เช่น การเคารพผู้ที่อาวุโสกว่า ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความกตัญญูกตเวที เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

กระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืนของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน/รัฐ คือ โรงเรียนให้ความร่วมมือกับทางวัดและชุมชน ทุกภาคส่วนทำหน้าที่ มีจิตอาสา สร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชน วัดทำหน้าที่ประสานหรือเชื่อมโยงหน่วยงาน โรงเรียนและชุมชน พร้อมทั้งทำหน้าที่คอยให้สติเตือนใจ รวมทั้งสร้างจิตวิญญาณให้กับชุมชน และอีกบทบาทหนึ่งของโรงเรียน คือคอยสนับสนุนกระบวนการพัฒนาชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ซึ่งอาจเป็นผู้นำในชุมชน ในการให้ความรู้ และกระบวนการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

กระบวนการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย

1. การพัฒนาชุมชนเป็นจะต้องทำกันอย่างต่อเนื่องเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้จำเป็นต้องใช้เวลาและต้องอาศัยกรรมวิธีการเปลี่ยนแปลงที่ถูกต้องวิธี

2. การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการที่ใช้ความสามารถของประชาชน และความร่วมมือระหว่างประชาชนกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น วิธีการนี้ต้องเป็นที่ยอมรับและสามารถนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่ชุมชนอย่างถาวร และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง

3. การพัฒนาชุมชนเป็นกรรมวิธีการเปลี่ยนแปลง จากลักษณะหนึ่งไปสู่อีกลักษณะหนึ่ง และต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น

ขั้นตอนการพัฒนาตามกระบวนการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. การประชุม เพื่อปรึกษาหารือมีข้อตกลงร่วมกัน แสดงความคิดเห็นร่วมกัน ในการดำเนินการกิจกรรมหรือโครงการทุกอย่างในชุมชน ต้องดำเนินการแบบมีส่วนร่วมและสร้างความเข้าใจกับชุมชน ชุมชนมีสิทธิ์ที่จะได้รับทราบข้อมูล ข่าวสาร ผลกระทบ ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน และกิจกรรม โครงการที่ชุมชนยอมรับได้

2. การกำหนดนโยบายการพัฒนาหรือการวางแผนงานพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ในการกำหนดเป้าหมาย ขั้นตอน วิธีการ

3. นำนโยบายไปสร้างกระบวนการพัฒนา และดำเนินการ

4. การประเมินผลหรือการตรวจสอบโดยคนในชุมชนมีส่วนเป็นคณะกรรมการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

ชุมชน/องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ควรดำเนินการจัดทำข้อตกลงร่วมกันในการวางแผนพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมโดยนำเอากระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดยความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนไปปรับใช้ตามความเหมาะสม โดยกำหนดเงื่อนไขให้สอดคล้องกับนโยบายภาครัฐและความต้องการของชุมชน แล้วนำมา

กำหนดเป็นแนวปฏิบัติในรูปแบบของธรรมนูญ เช่น ธรรมนูญสุขภาพ ธรรมนูญสิ่งแวดล้อม ธรรมนูญการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในตำบล เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายนักพัฒนาชุมชน

2.2 ควรศึกษาแนวทางการจัดทำรูปแบบการพัฒนาชุมชนวิถีพุทธโดยบูรณาการตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืนของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด องค์ความรู้จากการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. การพัฒนาชุมชนเพื่อความยั่งยืน มีส่วนร่วม 3 ฝ่าย (บ้าน วัด โรงเรียน/รัฐ) คือ โรงเรียนให้ความร่วมมือกับทางวัด และชุมชน บ้านทำหน้าที่เหมือนกับบ้านของตนเอง มีจิตอาสา สร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชน วัดทำหน้าที่ประสานหรือเชื่อมโยงหน่วยงาน โรงเรียนและชุมชน พร้อมทั้งทำหน้าที่คอยให้สติเตือนใจ รวมทั้งสร้างจิตวิญญาณให้กับชุมชน และอีกบทบาทหนึ่งของโรงเรียน คือคอยสนับสนุนกระบวนการพัฒนาชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ซึ่งอาจเป็นผู้นำในชุมชน ในการให้ความรู้ และกระบวนการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

2. กระบวนการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย

2.1 การพัฒนาชุมชนเป็นจะต้องทำกันอย่างต่อเนื่องเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้จำเป็นต้องใช้เวลาและต้องอาศัยกรรมวิธีการเปลี่ยนแปลงที่ถูกต้อง

2.2 การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการที่ใช้ความสามารถของประชาชน และความร่วมมือระหว่างประชาชนกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น วิธีการนี้ต้องเป็นที่ยอมรับและสามารถนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่ชุมชนอย่างถาวร และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง

2.3 การพัฒนาชุมชนเป็นกรรมวิธีการเปลี่ยนแปลง จากลักษณะหนึ่งไปสู่อีกลักษณะหนึ่ง และต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น

3. ขั้นตอนการพัฒนาตามกระบวนการพัฒนาชุมชน ดังนี้

3.1 การประชุม เพื่อปรึกษาหารือมีข้อตกลงร่วมกัน แสดงความคิดเห็นร่วมกัน ในการดำเนินการกิจกรรมหรือโครงการทุกอย่างในชุมชน ต้องดำเนินการแบบมีส่วนร่วมและสร้างความเข้าใจกับชุมชน ชุมชนมีสิทธิ์ที่จะได้รับทราบข้อมูล ข่าวสาร ผลกระทบ ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน และกิจกรรม โครงการที่ชุมชนยอมรับได้

3.2 การกำหนดนโยบายการพัฒนาหรือการวางแผนงานพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ในการกำหนดเป้าหมาย ขั้นตอน วิธีการ

3.3 นำนโยบายไปสร้างกระบวนการพัฒนา และดำเนินการ

3.4 การประเมินผลหรือการตรวจสอบโดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา บุญชัย. (2546). สู่การปฏิรูปฐานทรัพยากร. กรุงเทพมหานคร : โครงการยุทธศาสตร์นโยบายฐานทรัพยากรคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2530). การพึ่งตนเองศักยภาพในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) (2537). นโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ. 2535-2554). กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- คมสัน หุตะแพทย์. (2527). พัฒนาสังคมรวมบทความด้านการพัฒนาสังคมขององค์การพัฒนาเอกชน, ม.ป.ท.
- จิตติ มงคลชัยอรัญญา. (2540). การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา. เอกสารประกอบการเรียนภาควิชาการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิตจำนงค์ กิติ์กิตติ. (2532). การพัฒนาชุมชน : การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร.

จิรวรรณ รักดีบุตร. (2546). ผู้นำทางสาธารณะประโยชน์และประชาสังคม ไพบูลย์ วัฒนศิริ
ธรรม นักพัฒนา ผู้นำสังคม. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สาธารณประโยชน์และ
ประชาสังคมสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2526). การบริหารการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2540). วัฒนธรรมคือทุน. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสุโขมและบุตร
จำกัด.